

Γεωγραφίες

Αρ. 22 (2013)

Γεωγραφίες, Τεύχος 22, 2013

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

*Φερενίκη Βαταβάλη, Πένυ Κουτρολίκου, Δημήτρης
Μπαλπανίδης, Δήμητρα Σιατίτσα*

Θ Ε Μ Α Τ Ι Κ Ο Α Φ Ι Ε Ρ Ω Μ Α

ΚΑΘΕΣΤΩΤΑ ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΑΣ ΕΥΡΩΠΗΣ: ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ, ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Φερενίκη Βαταβάλη, Πέννυ Κουτρολίκου, Δημήτρης Μπαλαμπανίδης, Δήμητρα Σιατίτσα

CRISIS REGIMES AND EMERGING SOCIAL MOVEMENTS IN SOUTHERN EUROPE: URBAN DEVELOPMENT, HOUSING AND LOCAL STRUGGLES

Fereniki Vatavali, Penny Koutrolikou, Dimitris Balabanidis, Dimitra Siatitsa

Η συγκριτική μελέτη και σε βάθος κατανόηση της συνθήκης της κρίσης στις χώρες της Νότιας Ευρώπης αποτελούν ένα πρώτο σημαντικό βήμα προς τη σύνθεση των τόσο κοντινών και ταυτόχρονα διαφορετικών εμπειριών στις χώρες αυτές, οι οποίες αντιμετωπίζουν πρωτοφανείς κοινωνικούς, πολιτικούς και οικονομικούς μετασχηματισμούς ενώ καταγράφουν ραγδαία αύξηση των ποσοστών ανεργίας, φτώχειας και κοινωνικών ανισοτήτων. Στην προοπτική μίας από κοινού επεξεργασίας και συγκρότησης εναλλακτικών διεξόδων (που θα προέλθουν από τις περιοχές και τους ανθρώπους που πλήττονται περισσότερο), πληθαίνουν οι προσπάθειες να βρεθούν κοινά πλαίσια συζήτησης, αλληλο-ενημέρωσης και ανάπτυξης μιας κοινής γλώσσας σε διάφορα πεδία (πολιτικό, κοινωνικό, επιστημονικό, καλλιτεχνικό κ.ά.) ανάμεσα σε δρώντες των τεσσάρων χωρών της Νότιας Ευρώπης.

Το παρόν αφιέρωμα, που έχει στόχο να συμβάλει σε αυτήν την προσπάθεια, είναι ένα επόμενο βήμα μετά το τρίημερο Εργαστήριο «Καθεστώτα κρίσης και αναδύομενα κοινωνικά κινήματα στις πόλεις της Νότιας Ευρώπης», το οποίο πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα τον Φεβρουάριο του 2013.¹ Με δεδομένο ότι οι πόλεις αποτελούν πυκνωτές των επιπτώσεων της κρίσης αλλά και των αντιδράσεων σε αυτήν, το εργαστήριο είχε ως επίκεντρο την κριτική διερεύνηση και την από κοινού κατανόηση των επιπτώσεων της κρίσης στον αστικό χώρο, εστιάζοντας σε τρεις κομβικούς θεματικούς άξονες: την υπερ-νεοφιλελεύθερη αστική ανάπτυξη, το ζήτημα της κατοικίας και τη σημασία του τοπικού για την ανάπτυξη κοινωνικών αντιστάσεων και εναλλακτικών. Οι παρουσιάσεις και οι συζητήσεις που αναπτύχθηκαν στο Εργαστήριο ανέδειξαν ένα μεγάλο εύρος ζητημάτων που συναρτώνται άμεσα με τους χωρικούς μετασχηματισμούς που συντελούνται στις πόλεις της Νότιας Ευρώπης και αξίζει να διερευνηθούν και να συζητηθούν σε μεγαλύτερο βάθος. Τα ζητήματα αυτά σχετίζονται με διαφορές και ομοιότητες γύρω από τη διαδρομή που ακολούθησε η κάθε χώρα προς την κρίση, τις επιπτώσεις στην οικονομία και το κοινωνικό πεδίο, τη διαχείριση της κρίσης από τις εγχώριες και διεθνείς ελίτ, καθώς και τις απαντήσεις των κοινωνικών κινήματων στις προκλήσεις της περιόδου.

¹ Το Εργαστήριο πραγματοποιήθηκε με την οικονομική υποστήριξη του περιοδικού *Antipode* και της Antipode Foundation. Βλ. επίσης *urbanrise.net*. *Γεωγραφίες* 21, 2013· *Σύγχρονα θέματα* 120, 2013.

Τα άρθρα που ακολουθούν φωτίζουν επιμέρους όψεις ζητημάτων που συζητήθηκαν στο εργαστήριο, εμβαθύνοντας την κατανόηση των μηχανισμών που διαμορφώνουν την κρίση στις πόλεις της Νότιας Ευρώπης, αλλά και τις κινητοποιήσεις και τις δημιουργικές αντιστάσεις των κοινωνιών. Επιπλέον, υλοποιώντας κάποιους από τους βασικούς στόχους του Εργαστηρίου, δηλαδή τη δικτύωση, τη δημιουργία δεσμών και την περαιτέρω συνεργασία μεταξύ των ερευνητών και των ακτιβιστών που συμμετείχαν, επιδιώξαμε, όπου ήταν δυνατό, μέσα από τα άρθρα αυτά να διασταυρωθούν και να συντεθούν εμπειρίες και προσεγγίσεις από διαφορετικούς τόπους.

Πιο αναλυτικά, με το άρθρο «Υπερ-νεοφιλελεύθερη αστική ανάπτυξη στην Ισπανία και την Ελλάδα. Η περίπτωση του Port Vell στη Βαρκελώνη και του πρώην αεροδρομίου του Ελληνικού στην Αθήνα» επιδιώκεται ο εντοπισμός ομοιοτήτων και διαφορών μεταξύ Ισπανίας και Ελλάδας, προκειμένου να φωτιστούν όψεις του κυρίαρχου μοντέλου νεοφιλελεύθερης αστικής ανάπτυξης στη συγκυρία της σημερινής κρίσης. Συγκεκριμένα, μέσα από δύο εμβληματικής σημασίας παραδείγματα, εξετάζονται οι μεταβολές στις δομές εξουσίας και το θεσμικό πλαίσιο, η κυρίαρχη ρητορική που υποστηρίζει τις μεταβολές αυτές, καθώς και οι συνακόλουθες κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις των έργων, αναγνωρίζοντας παράλληλα συνέχειες και τομές στις διαδικασίες αστικής ανάπτυξης στην κάθε χώρα.

Με τον γενικό τίτλο «Η κρίση στον τομέα της κατοικίας στη Νότια Ευρώπη: αιτίες, επιπτώσεις και κοινωνικοί αγώνες», τέσσερα κείμενα –ένα για κάθε χώρα της Νότιας Ευρώπης– διερευνούν τις επιπτώσεις της κρίσης στον κρίσιμο τομέα της κατοικίας καθώς και τις αντιδράσεις και τα αιτήματα που έχουν αναπτυχθεί για την υπεράσπιση και εξασφάλιση ενός βασικού δικαιώματος που βρίσκεται υπό αίρεση. Τα παράλληλα κείμενα αναδεικνύουν ομοιότητες, ιδιαίτερα σε σχέση με τις δραματικές συνθήκες στεγαστικής επισφάλειας και στέρησης που βιώνουν όλο και περισσότεροι κάτοικοι των νοτιοευρωπαϊκών χωρών, και διαφορές, κυρίως σε σχέση με το ιστορικά διαμορφωμένο στεγαστικό σύστημα (πολιτικές, αγορά και κοινωνικές πρακτικές) και τις πρόσφατες πολιτικές διαχείρισης της στεγαστικής κρίσης στην κάθε χώρα.

Μέσα από τις παρουσιάσεις και το λόγο των πρωτοβουλιών που συμμετείχαν στη σχετική με το τοπικό θεματική στο Εργαστήριο, και με τίτλο «Το τοπικό ως πεδίο αναδυόμενων κινητοποιήσεων και κοινωνικής αλ-

ληλεγγύης στο πλαίσιο της σημερινής κρίσης», επιχειρείται η διερεύνηση της σημασίας του τοπικού, αλλά και των περιορισμών που θέτει, ως προνομιακό πεδίο συσπείρωσης και δράσης. Χωρίς να αποτελεί μια εξαντλητική σύγκριση της συνολικής δράσης των πρωτοβουλιών που παρουσιάστηκαν, παρατηρούνται κοινά ζητήματα, όπως η αύξηση της καταστολής, της επισφάλειας και των αποκλεισμών, αιτήματα, όπως το αίτημα για πιο αμεσοδημοκρατικές δομές λήψης αποφάσεων, και κοινοί τρόποι δράσης, όπως η διεκδίκηση χώρων ή η επιστράτευση της τέχνης, αλλά και διαφορές, όπως το εύρος των επιπτώσεων της κρίσης ή η σχέση των τοπικών κινημάτων με τους θεσμούς. Μέσα από τα συγκεκριμένα παραδείγματα, επανεξετάζεται και το ζήτημα της δράσης σε πολλαπλά επίπεδα και η αναγκαιότητα της σύνδεσης του τοπικού τόσο με ευρύτερες κλίμακες όσο και διεκδικήσεις.

Τέλος, δημοσιεύεται αυτούσια η εισήγηση της Margit Mayer, η οποία, μετά από μια επισκόπηση της θεωρίας της νεοφιλελευθεροποίησης ώστε να γίνουν κατανοητές οι αντιφάσεις της, εστιάζει στις επιπτώσεις αυτών των αντιφάσεων στις πόλεις, αναφέρεται στις συγκρούσεις και τις αντιδράσεις που σχετίζονται με το νεοφιλελεύθερο μοντέλο αστικής ανάπτυξης και κλείνει επισημαίνοντας τη συμβολή της θεωρίας στην κινηματική πρακτική.

Τα άρθρα αυτά σε καμία περίπτωση δεν εξαντλούν την πληθώρα των θεμάτων που αναδείχθηκαν στο Εργαστήριο (για παράδειγμα, η πολύ ενδιαφέρουσα προσέγγιση των «καθεστώτων κρίσης» ή επιμέρους ζητήματα της κινηματικής πρακτικής, όπως οι καταλήψεις στέγης, τα διλήμματα και οι αντιφάσεις των τοπικών κινημάτων και πολλά άλλα) αφήνοντας ανοιχτές προοπτικές για το μέλλον.